

Bakıda “I Beynəlxalq Şah İsmayıl Xətai konfransı”

Qüdrətli hökmdar, sufi filosof və istedadlı şairin irsinə yeni baxış

Orta əsrlərin möhtəşəm Azərbaycan Səfəvi dövlətinin qurucusu, qızılbaş sufi təliminin yaradıcısı, anadilli xalq şeirini yazılı poeziyamıza gətirmiş Şah İsmayıl Xətəinin vəfatının 500 illiyi ölkəmizdə və Türk dünyasında geniş qeyd edilir.

AMEA Tarix və Etnologiya İnstitutunun Türkiyənin Hacəttəpə Universiteti ilə birgə təşkil etdiyi I Beynəlxalq Şah İsmayıl Xətai konfransı bu tarixi fenomenə çağdaş baxışın zənginliyini və rəngarəngliyini əks etdirdi. Qardaş ölkədən gəlmiş alimlərin və türkdilli xətəisəvərlərin iştirak etdiyi elmi məclisdə çoxsaylı məruzə və çıxışlar dinlənilə, geniş müzakirə aparıldı.

Dünən AMEA Mərkəzi Elmi Kitabxanasında keçirilən açılış iclasında giriş sözü söyləyən Tarix və Etnologiya İnstitutunun direktoru, professor Kərim Şükürov bildirdi ki, bugünlərdə ölkəmizdə və xaricdə Şah İsmayıl Xətəinin əbədiyyətə qovuşmasının 500 illiyinə həsr edilmiş elmi məclislərdə və anım mərasimlərində daha bir türk imperiyası qurmuş qüdrətli hökmdarın, dini-siyasi cərəyan yaratmış filosofun və istedadlı şairin zəngin siyasi-ədəbi irsi yeni gerçəkliklər baxımından nəzərdən keçirilir, bu nadir şəxsiyyətin Azərbaycan və Dünya tarixindəki yeri bir daha düstürləşdirilir.

Alim qeyd etdi ki, Səfəvilər imperiyasının təmsalında mərkəzləşmiş Azərbaycan dövlətinin yaranması orta əsrlərdə yeni dövrün, milli-mənəvi proseslərin başlanması ilə müşayiət olunub. Çağdaş Azərbaycan tarixçilərinin qarşısında duran ən vacib vəzifələrdən biri Səfəvilər dövrünə Dünya tarix elmi müstəvisində baxmaq, yenidən tarix yazmaqdan daha çox yazılanları obyektiv şəkildə qiymətləndirmək, düzgün nəticələr çıxarmaqdır. Bu məqsədlə indiki məclisin davamı olaraq ölkəmizdə 2–3 ildən bir “Beynəlxalq Şah İsmayıl Xətai konfransı” keçiriləcək.

Konfransda Azərbaycanda “səfəvişünaslıq” məktəbinin formalaşmasında görkəmli alimlərimiz Oqtay Əfəndiyevin, Şahin Fərzəliyevin və başqalarının xüsusi rolunun olduğu, ölkəmizdə yeni “xətəişünaslar” nəslinin yetişdiyi vurğulandı. Qeyd edildi ki, Tarix və Etnologiya İnstitutunda ötən ay dünyasını dəyişmiş Şahin Fərzəliyevin xatirə mərasimi keçiriləcək, onun tərcümə edib hazırladığı “Əhsənül-təvarix” əsərinin təqdimatı olacaq.

Konfransda Türkiyənin Hacı Bayram Vəli Universitetinin professoru Əhmət Taşğın Şah İsmayıl Xətəinin hakimiyyətinin, siyasi-hərbi, eləcə də yaradıcılıq fəaliyyətinin türk-müsəlman dünyasına böyük təsir göstərdiyini, onun tarixdəki rol və mövqeyinin yenidən dəyərləndirilməsinin vacib olduğunu söylədi. Məclisə onlayn qoşulan Hacəttəpə Universitetinin professoru Ceng Güray bildirdi ki, Şah İsmayılın hökmdar kimi siyasi kimliyi, eləcə də şair obrazı daim maraqlı doğurur və tədqiqatlarda bu 2 irsin bir-birinə sıx bağlı öyrənilməsi zəruridir.

Plenar iclasın sonunda Xətai heyranları Əziz Ərdəğan və Fəxrəddin Saleh Şah İsmayılın məfkurəvi şeirlərini saz havalarının müşayiəti ilə ifa etdilər.

Conra professorlar Eynulla Mədətli, Mehman Süleymanov, Namiq Musalı, Füzuli Bayat, Tofiq Nəcəfli və Əhmət Taşğının moderatorluğu ilə davam edən 2 bölmə iclasında Şah İsmayıl Xətəinin həyatı və fəaliyyətinin indiyədək az bəlli olan fakt və hadisələrini, onun barəsində tarixi mənbələri incələyən, fərqli baxışlara aydınlıq gətirən çoxsaylı məruzə dinlənilə, geniş müzakirə aparıldı.

Konfransın bağlanması zamanı aparılan elmi diskussiyaların Şah İsmayıl Xətai irsinə yeni baxışı əks etdirdiyi vurğulandı, xətəişünaslığın inkişaf istiqamətlərinə və problemlərinə nəzər salındı.

Tarix və Etnologiya İnstitutunun elmi işlər üzrə direktor müavini Tofiq Nəcəfli XQ-yə qısa müsahibəsində beynəlxalq konfransın önəmli belə açıqladı:

– 50-dən artıq tanınmış alim və mütəxəssisin, rəsmi dəvət olunmuş qonaqların iştirak etdiyi bu konfransda Azərbaycan tarixçiləri ilə yanaşı, Türkiyə, Qazaxıstan, Özbəkistan, Avstriya, Böyük Britaniya və İran İslam Respublikasından 30 nəfər alim maraqlı məruzələrlə çıxış etdilər.

Dinlənilən məruzələr arasında Şah İsmayılın tarixi şəxsiyyəti, qızılbaşlıq ideo-

logiyası, görkəmli hökmdarın ədəbi-fəlsəfi irsi, xarici siyasəti kimi mövzular aparıcı yer tutdu. Konfrans bir daha göstərdi ki, ilk mənbələri öyrənməklə Azərbaycan tarixinin ayrı-ayrı dövr, hadisə və şəxsiyyətlərini dərinləndirən və əhatəli tədqiq etmək mümkündür. Xalqımızın tarixində əsrlər boyu vahid məkanda yaşayan, eyni dildə danışan və ümumi dəyərlərə şərik olan nəsilərini milli dövlətlər qurmağa səsləyən şəxsiyyətlər çox olmuşdur. Belə korifey simalardan biri də Şah İsmayıldır. Həqiqi alimlər, nüfuzlu tarixçilər üçün Şah İsmayıl böyük dövlət xadimi və istedadlı sərkərdə olaraq qalır. Xalqımızın 5 əsr əvvəlki tarixində isə Şah İsmayıl Azərbaycan torpaqlarını birləşdirmiş, mərkəzləşdirilmiş Azərbaycan dövlətini yaratmış şəxsiyyətdir.

Səfəvilər imperiyası Şah İsmayılın rəhbərliyi altında orta əsrlərin ən yüksək mərhələsi kimi əvvəlki və sonrakı Azərbaycan dövlətləri silsiləsində ən önəmli vəsilə olmuşdur. Bu siyasi qurum milli dövlətçiliyin əsasını formalaşdırmaq üçün Azərbaycan türk tayfalarını birləşdirmiş, siyasi və idarəçilik ənənələrini sonrakı nəsillərə ötürmüşdür.

Azərbaycan xalqının dövlətçilik tarixində böyük bir tarixi dövrü (235 il) əhatə edən qüdrətli Səfəvi imperiyası və onun yaradıcısı görkəmli dövlət xadimi Şah İsmayıl Səfəvi xüsusi yer tutur. Öz dövrünün beynəlxalq münasibətləri tarixində çox mühüm rol oynayan bu Azərbaycan imperiyası ümumdünya tarixində də dərin iz qoyub. Elə buna görə də Səfəvi tarixi heç zaman öz aktuallığını itirməyib. Şah İsmayıl Səfəvi irsi nüfuzlu tarixçilərin tədqiqat obyektinə olaraq qalmaqdadır.

Nəhayət, konfrans iştirakçılarının ümumi qənaəti bu oldu ki, Azərbaycan dövlətçilik tarixində önəmli rol oynayan Şah İsmayıl Səfəvi irsinin layiq olduğu səviyyədə öyrənilməsi üçün yeni bir elmi format ortaya qoyan bu konfrans davamlı olaraq keçirilsin.

Tahir AYDINOĞLU